

Müsahibimiz gənc yazar Ayxan Ayvazdır. Ayxan bəylə son kitabı "Buri" və digər ədəbiyyat məsələləri haqqında söhbətləşdik.

- Ayxan, Gürcüstanda yaşamısan və orada da oxucuların var. "Buri" adı gürcülərdə də kitaba maraq yaratmaq cəhdi idi?

- Tiflisdə doğulmuşam və uşaqlığım orda keçib. İndi də xəyalən də olsa orda yaşayıram. Çünki harda xoşbəxt olmusansa, o yer heç vaxt unudulmur. Həyatımın ən gözəl günlərini Tiflisdə keçirmişəm. Qaldı ki, sualına. Mənim orda azərbaycanlı oxucularım var. Hətta təklif etmişdilər ki, kitabın bir imza gününü də Tiflisdə keçirəcək. Amma heyf, alınmadı.

- Niyə?
- Nəşriyyat yenidən nəşr edilməsini uşğun görmədi.

- Yəqin satılmayacağını düşünüb-lər...

- Elədir...
- Bəs niyə "Buri" adını qoymuş-dun?

- "Buri" adının gürcülərdə maraq yaradacağını heç düşünməmişəm. Orda bir neçə hekayəm gürcü dilində də çap olunub. Əslində, çox sadə cavabı var bunun: kitabın içində "Buri" adlı hekayə var idi və məsləhətləşdiyim dostların hamısı kitabın adını "Buri" qoymağını istədi. Bu, həm ümumi hekayələrin ovqatını özündə ifadə edirdi, həm də ki diqqət çəkmək üçün idi.

- İlk romanının da adı sanki marketinq hesablanmışdı...

- Bəli. O sırf marketinq idi. Mən "Yayın bitməyən oyunları" adı qoymuşdum kitaba. Naşir dedi ki, gəl bunu "Mən necə Polat Alemdar oldum" qoyaq və kitab da satılsın. Elə də oldu. Kitab bu adla çap olundu və həmin ilin ən çox satılan kitabı oldu. Hətta Çingiz Abdullayevi də keçmişdim (gülür). Yeni nəyisə oxutmaq mənim əlimdə iki vur ikidir.

- Qayıdaq "Buri" kitabına... Hekayələrinin təhkiyəsi, dili ənənəvi ədəbiyyatımızdan fərqlidir. Süjetlər isə asta-gəl, monoton. Necə düşünürsən, müasir hekayədə dil amili önəmlidir, yoxsa hadisələrin dinamikliyi?

- Süjetlə bağlı deyilənə razı deyiləm. O kitabda, daxili monoloqlar var, süjet arxa plandadır. Əsas olan qəhrəmanların iç dünyasıdır. Mən heç vaxt zahirî süjetə qaçmamışam. Yeni məsələ süjetdə deyil. Qondarma süjet tapmağa qalsa, hər gün yüzünü taparam. Ancaq şablon da olsa, gərək süjeti içindən keçirə, özününkü edəsən. Modern hekayədə hər ikisi önəmlidir: dil də, yeni, işlənməmiş süjetlər də. Eləcə də forma. Mən hazırda bunun üzərində işləyirəm. O modern dili tapsam, o süjetləri yazsa bilsəm, dahi olaram (gülür). Amma hesab edirəm ki, yolu yarılamışam. Hazırda bu söhbətləri mənədən yaxşı bilən yoxdur. Necə deyirlər, tələ də mənə var, istedad da, mütaliə də. Birçə qalır bütün bunları süzgəcdən keçirib yazmaq. Əmin edirəm səni: gənc nasirlər arasında mənədən yaxşı yazan yoxdur.

- Niyə elə düşünürsən ki?

- Səbəbini deyim. Çünki mən uşaqlıqdan ədəbi mühitin içindəyəm. Özüm yazıçı ailəsində dünyaya göz açmışam. Hər gün atam oxumaq üçün mənə əsərlər siyahısı verirdi. Mən onları oxuyub atamla müzakirələr eləyirdim. Hekayəmi yazıb verirdim, oxuyurdu. Redaktələr eləyirdik, bir yerdə hekayənin hansı yeri yaxşı, hansı yeri pisdır müzakirələr aparırdıq. Bütün bunlar mənə ciddi mənada təsir etdi. Sonra mühitdə - sənin tanıdığın, imzası məşhur olan bütün ədəbiyyat adamları ilə oturub-durdum, yeyib-icdim. Bir növ onlardan doydum. İndi isə özüm özümü yetişdirirəm. Ondan-bundan öyrənə-öyrənə, zəhmət çəkə-çəkə daha da ucalırdım. Ona görə də deyirəm ki, hazırda mənədən yaxşı yazan yoxdur. Mənədən əvvəl ədəbiyyatda olan yaşlıdan tutmuş ta indiye qədər hamıyla söhbət etmişəm. Onlardan aldıqlarımı üst-üstə qoyub böyük bir nərdivan düzəltdim. Və indi sadəcə o nərdivanın lap başına çıxıb üfük-dəki səmaya baxmaq lazımdır...

- Səndən öncəki nəsildə bəs?

- Nasirləri deyəcəyəm. Şairləri başqaları deyər. Mənədən öncəki nəsildə iki parlaq imza var: adını çəkdiyini Seymur Baycan və Şərif Ağayar. Seymur yazıçılığın nə olduğunu hamımızdan yaxşı bilir. Dəl gəl, onda bədii təfəkkür zəifdir. Buna görə də onun yazdıqlarını istedadla yazılmış publisistika hesab edirəm. Üstəlik, postmodernist kimi gəlib köhnə təfəkkürle yazdı. İntellekti də rus ədəbiyyatı və klassika ilə çərçivələnir. Onun Borxes və modern ədəbiyyat haqda dedikləri buna sübutdur. Şərif yazıçı kimi çox gözəl yazıçıdır. Bədii təfəkkürü güclüdür. Ancaq o

modernləşə bilmir. Son romanlarında yeniliyə meyil edib və hiss edərəm ki, o köhnə qəlibdən çıxmaq istəyir.

- Bəs öz ədəbi nəsildə?

- Bizim nəsildə nəsr yazan Kəramət-di, Cavid Zeynallıdı, Mirmehdi Ağaoğlu-dur. Əsas üzde olanlar. Kəramətin romanları uğurlu cəhddir, hekayələri isə Əziz Nesin tərzli. Yeni, Kəramətin yazdıqları məni təəccübləndirmir. O, yaxşı əhvalatçıdır, yazıçı yox. Cavid istedadlıdır, sadəcə köhnədir. Elə bil onu oxuyanda Mövlud Süleymanlı oxuyursan. Bunların içində Mirmehdi daha çox modern düşüncəyə yaxındı və günün əsərlərini yazmağa çalışır.

- Səndən sonrakı nəsəl bəs?

- Bir-iki ümid elədiyim imza var. Amma hamısı çiydir. Hələ onlara ədəbi nəsəl demək olmaz. Biri də onların arasında

Oxucuları əlimin içi kimi tanıyıram

Ayxan Ayvaz: "Gənc nasirlər arasında mənədən yaxşı yazan yoxdur"

sənsən. Hələ ki sizin nəsildən imza çıxmayıb. Amma dahilik sindromuna tutulublar.

- Ayxan, dünyada dəbdə olan absurd hekayəçilik bizim ədəbiyyat üçün hələ keçərli deyil. Bu cür nümunələr olduqca azdı... Sən də bir neçəsini yazmışdın...

- Əslində bu tip hekayələrin bizdə yazılmağı daha asandır. Mən absurd hekayələr yazmağa başlamışdım. Bir xeyli yazdım. Hamısı da qısa hekayələr idi. Bizim oxucunun intellekt səviyyəsi məni qane etmədiyindən bildirdim ki, bu tip hekayələri oxuyandan sonra "bu nə səfəh hekayədi" deyəcəklər. Halbuki mənim məqsədim elə qərribə süjetləri olan ağılsız hekayələr yazmaq idi. Və ən qərribəsini deyim: bizim hər gün şahidi olduğumuz hadisələrdən yazırdım, ancaq absurd alınırı. Əslində, silsilə də beləcə yarandı. Mən hər gün oxuduğum xəbərlərin əsasında hekayələr yazdım və oxuyandan sonra gördüm, absurd alınıb. Ondan sonra silsilənin adını "absurd hekayələr" qoydum. Yeni belə... Bizdə absurd reallıqdır, onu yazan isə yoxdur.

- Kitabdakı məşhur hekayələrdən biri "Evimizdən gecə reportajı"dır. "Ekspərimental hekayə" adlandırmaq olar. Romanlarda az-çox istifadə olunur: es-sələrin, reportajların, müsahibələrin bədii mətnə, süjetə əlavə olunması. Bu, mətnin bədii təsir gücünü azaltmır? Onu rasionallaşdırmır ki?

- "Evimizdən gecə reportajı" necə yaranıb, bilirsən? Bunu heç kime deməmişəm. İlk sənə danışım. Deməli, mən saytların birinə qonaraq qarşılığında köşə yazırdım. O qədər yazmışdım ki, artıq nədən yazacağımı bilmirdim. Bir dəfə rəhmətlik Mövlud Mövluda dedim ki, evə gedirəm, bacım belə, qardaşım belə, üstəlik də köşə yaz, başım şişib, ciddi ədəbiyyat qalıb qıraqda. (gülür) O da dedi ki, evdəki bir gündən yaz, at sayta. Evə getdim, yazmağa başladım. Sonra hiss etdim ki, bu artıq köşə deyil. Və tez Səfər Alışarının cümləsi başıma çəkilir kimi dəydi: "Bədii mətn kapitalistcəsinə köşə

yə vermə". Yazdığımı ordaca saxladım. Bir ay sonra təzədən qayıtdım və bir saatın içində hekayəni yazıb bitirdim. Sonra redaktə filan. Bunları bilirsən. Mövluda zəng elədim, görüşdük. İndiki kimi yadımdadır, "Azadlıq" metrosundan çıxdıq. Mən hekayəni kağızda çıxarmışdım. Mövlud oxuya-oxuya ləzzətlə şaqqanaq çəkirdi. Və o bitirəndən sonra əminliklə dedi: "Bu sənin ən yaxşı hekayəndir". Sonra başqaları da bu fikri təsdiqlədi. İndi sən deyirsən eksperimental hekayə, nə bilim romanlarda istifadə olunan metod filan. Mən onda qətiyyəni bu haqda düşünməmişdim. Təbii, içimdən gələn kimi, bəzəksiz-düzəksiz yazmışdım. Hətta Əsəd Cahangir demişdi ki, bu hekayə yalnız səni tanıyanlar üçün maraqlı ola bilər. Bunu müzakirəyə çıxardıq. Məlum oldu ki, məni heç tanımayan nə qədər adam bu hekayəni dəfələrlə oxuyub və çox bəyə-nib.

- Hekayələrin bir çoxunda baş qəhrəmanlar ya uşaqlardır, ya da keçmiş sevgililər. Markes deyirdi ki, yazmaq xətriləməkdir. Amma keçmiş çox vaxt sentimental olur. Modern təhkiyə isə sentimentallıqdan daha çox vəcizliyə, ironiyaya maraqlıdır. Hekayələrində bu ironiyayı etməkdən çəkinirsen, yoxsa dəyərlər sənin üçün sənət müstəvisində də müqəddəsdir?

- Nə danışırısan?! (gülür) Elə "Evimizdən gecə reportajı" başdan-ayağa kimi ironiya ilə doludur. Yaxud "Anam və onun quldur dəstəsi". Ata-anamla bağlı çox yazmışam. İroniyanın Allahı mənəm. Sentimentallıq indi mənədən çox-çox uzaqdır. O kitabda ikinci sentimental hekayə var: biri "Sənin işğal günü"ndür, o biri də "Kökənin dadı". Və nə yazıq ki, çoxu elə bu iki hekayəni bəyənir.

- Adamların məhz o iki sentimental hekayəni sevməyinin səbəbi nədir? Niyə bizdə həmişə o cür melanxolik əsərlər daha çox sevilir?

- Bizim oxucuya yeni metodlar işləmir. O, daim köhnənin xiffətini çəkir. Deyir, əvvəllər yaxşı romanlar yazılırdı, gözəl filmlər çəkilirdi. Ona görə də sentimentalırlar və bu cür yazılanları sevirlər.

Mən oxucuları əlimin içi kimi tanıyıram. Onların istədiyi kimi şeylər yazmaq mənim üçün bir içimlik su kimidir.

- Tez-tez "Monoton" hekayəni "Dünyanın ən gözəl ölüsü" hekayəsi ilə müqayisə edirlər. Ondan təsirləndiyini deyirlər...

- "Tez-tez"-i elə dedin ki, elə bil hər gün dünyanın aparıcı saytlarında mənim haqqımda müzakirələr, debatlar təşkil olunur. (gülür) Markes sevdiyim yazıçıdır. Ancaq ondan təsirlənməmişəm. Bizim Mirmehdi Ağaoğlu Markeslə məni jurnalist kimi müqayisə etmişdi. O Kolumbiyada reportajlar yazırdı və səs-küy salırdı, mən də Azərbaycanda (gülür). Bu təsirlənmə söhbətini ilk dəfə eşidirəm. Maraqlı gəldi mənə. Açıqı, həm də sevindim. Markeslə müqayisə olunuramsa, deməli, həqiqətən söhbəti tuta bilmişəm.

- Ayxan, 60-cılar nəsindən 2000-lərə qədər olan imzaların əksəri sovet ədəbiyyatı atmosferindən hələ də çıxıbilmirlər. Çağdaş nəslrlə ayaqlaşma bil-məmək problemi duyursanmı?

- Bizim ən böyük problemimiz budur desən dördəlli razılaşardım. Çünki təəs-süf ki, nəsr ənənəmiz ürəyəyatan deyil. Modern nəsr nədir, heç modern dünyayla ayaqlaşa bilmirik. Açıqı, bu problemi hər zaman özümde də, başqalarında da hiss etmişəm. Acıgım tutub bu problemə. Ondan qurtulmaq üçün hər gün beynimdə müxtəlif versiyalar qururam. Yavaş-yavaş çıxacağımızı ümid edirəm. Çünki yeni be-yinlər gəlir, sosial şəbəkə, yeni trendlər... Bütün bunlar sözsüz ki, öz təsirini göstər-əcək. Əslində, sənin sualın yaxşı bir araşdırma mövzudur, oturub yazasan, kitab çap edəsən. Yeni bir suala siğışma-yacaq qədər ağır dərddir, qardaş (gülür).

- Xarici nəşriyyatlara, müsabiqələrə elektron müraciətlər etdiyini bilirəm. Müsbət cavab varmı? Azərbaycanlı im-zalara münasibət necədir?

- Dil bariyeri var. Yalnız rus və türk nəşriyyatları ilə əlaqə saxlaya bilərəm. İngilis dilli müsabiqələr də axtarıram. Rastıma çıxdıqca maraqlanıram. Gərək ki, in-gilis dilini də öyrənirəm. Bu mənim qabağı-mı kəsir. Planımda var, mütəq bu dili də öyrənəcəm. İndi daha çox türk nəşriyyat-ları ilə danışırım. Açıqı, bizim imzalara münasibətləri yaxşı deyil. Səbəbi də ay-dındır, mənəcə. Amma elə də sərt münasi-bət yoxdur. Əlaqələr yaratmağa çalışı-ram. Əsas nəşriyyatlarla. Müsbət cavab-lar da alıram. Vəziyyət yaxşıdır. Sadəcə biz tənbelik. Yazmaq lazımdır. Daha doğ-rusu, yazmaq üçün şərait yaratmaq la-zımdır. Bunu özümüz eləməliyik. Başqa variant yoxdur.

- Bəzən deyirlər ki, Ayxan hekayə-lərindən çox reportajları ilə məşhur-dur. Nə fikirləşirsən bu haqda?

- Yuxarıda dediyim söhbətdir. Bizi maddi ehtiyac jurnalistikaya apardı. Mə-nə deyirlər, reportaj yaz. Yazıram və re-portyor kimi tanınıram. "Hekayə yaz, ro-man yaz", deyən yoxdur axı. Olsa, eyni şey olar.

Söhbətləşdi: Rəvan Cavid